

ПРИКАЗ X КОНФЕРЕНЦИЈЕ О КУЛТУРНОМ НАСЛЕЂУ: *КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ – РИЗИЦИ И ПЕРСПЕКТИВЕ*

РАДЕ МРЉЕШ

Након низа успешно организованих конференција с различитим темама и суделовања великог броја истраживача и стручњака из региона, Завод за заштиту споменика културе града Београда је 27. маја 2019. године организовао десету, јубиларну конференцију, први пут научног карактера с међународним учешћем, у сарадњи с Институтом за архитектуру и урбанизам Србије (ИАУС), под називом *Културно наслеђе – ризици и перспективе*.

Прва конференција, *Очување традиционалног наслеђа – стварно и могуће*, одржана је 2010. године поводом обележавања великог јубилеја – пола века од оснивања Завода за заштиту споменика културе града Београда, чиме је успостављена традиција приређивања конференција једном годишње, отварајући на тај начин актуелна питања и проблеме савремене конзерваторске теорије и праксе.

У циљу мултидисциплинарног сагледавања проблемских питања о културном наслеђу, Завод је из године у годину отварао нова поглавља у заштити градитељског наслеђа, постављајући тематске оквире с различитим дискурзивним теоријским и практичним приступима. Обрађене теме указују на све већу потребу за феноменолошким приступом, који излази из оквира прагматичких потреба струке за решавањем проблема који нам доносе нова сазнања и искуства.

Ретроспектива конференција I–X:

- (I) *Очување традиционалног наслеђа – стварно и могуће* (2010)
- (II) *Наслеђе и дијалог* (2011)
- (III) *Индустријско наслеђе – проблеми и могућности индустријске заштите, презентације и ревитализације* (2012)
- (IV) *Стара градска језгара и историјске урбане целине – проблеми и могућности очувања и управљања* (2013)
- (V) *Јавни споменици и спомен обележја – колективно памћење и/или заборав* (2014)
- (VI) *Архитектура и урбанизам после Другој светској рати – заштита као процес или модел* (2015)
- (VII) *Културни предео* (2016)
- (VIII) *Културно добро данас – вредности и значење* (2017)
- (IX) *Културно наслеђе и друштво – (не)равнотежа теорије и праксе у контексту одрживог развоја, екологије и здравља* (2018)
- (X) *Културно наслеђе – ризици и перспективе* (2019)

Посматрајући културно наслеђе као необновљив ресурс, савремена конзерваторска пракса трага за новим методолошким инструментом који се ослања на концепт *ризика* који је уско повезан с концептом ефективне заштите. Због тога овај концепт постаје централна тема јубиларне *X конференције*.

Препознавши квалитет досадашњих радова и излагања, Завод је заједно с партнером (ИАУС) 2019. године први пут организовао научно-стручну конференцију с међународним учешћем. У том смислу успостављен је и именован научно-стручни одбор који чине универзитетски професори, научни радници и истраживачи из земље, региона и међународних организација.

Аутори различитих професија допринели су расветљавању теме, идентификујући у својим радовима различите претње и ризике којима је наслеђе изложено, указујући на лекције из прошлости које смо, али и које нисмо, научили и предлажући алтернативне и друге мере за смањење ризика. Тиме се рад на идентификацији ризика и предлагању мера за њихово смањење може сматрати тек започетим, јер тема по свом значају превазилази оквир једне конференције.

Радови су били подељени у четири тематске сесије: (1) *Културно наслеђе и ванредне ситуације*, (2) *Идентификација реткости и ризика*, (3) *Лекције из прошлости које (ни)смо научили* и (4) *Алтернативне и друге мере за смањење ризика*. Радни део конференције отворила је проф.

др Зејнеп Гул Унал [Zeynep Gül Ünal], генерални секретар Међународне научне комисије за превенцију ризика [ICOMOS ICORP], чије је уводно предавање *Heritage: The Driving Force in Post-Disaster recovery* указало на важну улогу наслеђа као покретача у опоравку заједница погођених катастрофом.

Културно наслеђе и ванредне ситуације

Прва сесија је отворена радом предавача по позиву, проф. др Влатка З. Босилкова, редовног професора Факултета за грађевинарство и геодезију Универзитета у Љубљани, под називом *Kulturno nasleđe u opasnosti – procena seizmičke otpornosti monumentalnih zgrada*, који објашњава неизвесности, препреке и ограничења у заштити градитељског наслеђа изложеног сеизмичким утицајима. Рад је заснован на две студије случаја, палатама Колизеј и Казина у Љубљани.

Марија Радин, виши документариста Централног института за конзервацију, и Наталија Ђосић, виши конзерватор Централног института за конзервацију, у раду *Културно наслеђе у ванредним ситуацијама – где смо и како даље* приказују преглед међународних активности у области ванредних ситуација. Такође анализирају последице по наслеђе у ванредним ситуацијама на примеру неколико студија случаја из различитих делова света, затим представљају потенцијалне ресурсе и приступе поступању у ван-

редним ситуацијама. Рад закључују смерницама и препорукама за поступање у заштити културног наслеђа у ванредним ситуацијама.

У раду *Превенција и њиховости на ризик – искуства* мр Светлана Димитријевић Марковић, виши стручни сарадник Завода за заштиту споменика културе града Београда, и Ивана Филиповић Јорк, виши стручни сарадник Завода за заштиту споменика културе града Београда, истичу значај израде планова управљања ризицима од катастрофа, чији је циљ идентификација и процена кључних ризика по културна добра и њихову универзалну вредност и јасно назначивање алата, техника и стратегија за имплементацију превентивних мера.

Снежана Петров, виши конзерватор Архива Србије у раду *Ризици који њреће нашем архивском блаиу* говори о узроцима који могу довести до пропадања архивске грађе, с посебним освртом на ватру која представља највећи ризик, али и воду коју је архивистичко искуство у Србији препознало као најчешћи узрок пропадања архивске грађе.

Идентификација њрећњи и ризика

Друга сесија је отворена радом проф. др. Александра Кадијевића, редовног професора Одељења за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду, под насловом *Глобализација – ѡнераиѡр кризе ауѡорске*

архитектуре и пошрескивања наслеђа у Србији. Аутор разматра неолибералну глобализацију у Србији као социоекономски феномен који радикалним просторним консеквенцама угрожава наслеђе. У раду је истакнут изразито неповољан положај градитељског наслеђа у односу на наметнуте комерцијалне садржаје.

Др Злата Вуксановић-Мацура, научни сарадник Географског института „Јован Цвијић“ САНУ, Београд, радом *Ризици очувања и заштитне стамбених целина и урбаних матрица* указује на неадекватан третман заштите стамбених целина и урбаних матрица, због чега су њихови просторни обрасци осетљиви на промене изазване економским развојем и модерним стилем живота. Истраживање је спроведено на два примера стамбених целина у Београду – Котеж Неимар и Нови Неимар.

Рад Невенке Новаковић, вишег стручног сарадника Завода за заштиту споменика културе

града Београда, и др Весне Матовић, ванредног професора Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду, под називом *Управљање природним ресурсима на примеру керсантита Тешића мајдана* указује на ризике непостојања систематског управљања природним ресурсима неопходним у обнови непокретних културних добара на примеру керсантита Тешића мајдана.

Др Крешимир Карло, виши стручни саветник-конзерватор Министарства културе Републике Хрватске – конзерваторски одјел у Бјеловару, у свом раду *Sjelovito i parcijalno: izazovi i prezentaciji srednjovjekovne sakralne arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj* објашњава и утврђује низ проблема и ризика у поступцима истраживања и презентације средњовековног сакралног градитељства, који се свде на постизање *равнојезе* између средњовековних делова грађевине и њених осталих слојева у рецентним грађевинским интервенцијама.

Алекса Цигановић, саветник у Републичком заводу за заштиту споменика културе – Београд, Раде Мрљеш, стручни сарадник Завода за заштиту споменика културе града Београда, и др Мирјана Деветаковић, доцент на Архитектонском факултету Универзитета у Београду, у раду *Трансфер архитектонског знања као фактор ризика у заштити споменичког наслеђа* препознају висок степен субјективног (тацитног) и имплицитног знања у односу на експлицитно (кодификовано) знање као темељни чинилац фактора ризика у заштити архитектонског и урбанистичког наслеђа.

Лекције из прошлости које (ни)смо научили

Трећа сесија је отворена радом др Наташе Даниловић Христић, научног сарадника Института за архитектуру и урбанизам Србије, др Небојше Стефановића, научног сарадника Института за архитектуру и урбанизам Србије и Маје Христов, стручног сарадника Института за архитектуру и урбанизам Србије, *Искусва послератне обнове европских градова*, који указује на ризике и размере оштећења и уништења историјских градова у ратним разарањима, али приказује и искуства неких послератних обнова европских градова.

Дејан Ристић, дипломирани историчар у „Филмским новостима“, и Никола Александар Малиш, првоступник међународних односа и дипломатије, Висока школа међународних односа и дипломатије „Dag Hammarskjöld“, Загреб, у раду *Ratovi za jugoslovensko nasleđe (1991–1999) u kontekstu primene konvencije o zaštiti kulturnih dobara u oružanim sukobima* приказују типологију затирања и уништавања културне баштине у ратовима за југословенско наслеђе, указујући на кршење конвенције о заштити културних добара у оружаним сукобима и дугорочне негативне последице таквих поступака.

Др Валентина Вуковић, независни истраживач, у свом раду *Новосадско наслеђе којеј више нема: Архитектонско-урбанистичке промене 1990–2018*. бави се узроцима и последицама нестајања градитељског наслеђа Новог Сада. Тежиште рада је на архитектонско урбанистичким трансформацијама и променама које су биле условљене друштвено-политичким променама од 1990. године.

У раду *Развој урбаног језира Чачка, од антике до грађанске Србије, моћности и ограничења заштите културног наслеђа кроз планове*, мр Катарина Грујовић Брковић, саветник, Марија Алексић Чеврљаковић, виши стручни сарадник, и Горан Кужина, виши стручни сарадник, сви из Завода за заштиту споменика културе Краљево, кроз приказ историјског развоја града Чачка и вредновање слојевитог наслеђа указују на његов значај у одрживом развоју.

Др Наташа Чолић, истраживач-сарадник Института за архитектуру и урбанизам Србије, и проф. др Зорица Недовић-Будић, редовни професор Одсека за урбано планирање и политику Универзитета Илиноис у Чикагу, у раду *Улога наслеђа социјалистичке праксе планирања урбаног развоја у очувању и промоцији нормативног јавног интереса у Србији* преиспитују приступ урбаном планирању у периоду социјализма кроз перспективу нормативне димензије концепта јавног интереса на студији случаја Београд.

Алтернативне и друге мере за смањење ризика

У раду *Енергетско унапређење архивекционске баштине као одговор на климатске промене* др Мила Пуцар, научни саветник Института за архитектуру и урбанизам Србије, др Снежана Петровић, редовни професор БК универзитета у Београду, др Сања Симоновић Алфиревић, научни сарадник Института за архитектуру и урбанизам Србије, и Татјана Виденовић, виши стручни сарадник Завода за заштиту споменика културе града Београда, говоре о могућем управљању ризицима коришћењем архитектонског наслеђа на одржив начин. На примеру Народног позоришта у Београду је приказан остварени еколошки ефекат смањене енергетске потрошње и емисије угљен-диоксида.

Др Невена Новаковић, доцент Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета Универзитета у Бањој Луци, Анита Миланковић, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет Универзитета у Бањој Луци и др Дијана Симоновић, доцент Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета Универзитета у Бањој Луци, у раду *Историјски урбани језик између историјаности и трансформације територије* покрећу дискусију о потреби свеобухватније визије будућности и урбанистичким кодовима као инструменту за усмеравање трансформације урбаног пејзажа.

Др Александра Терзић, научни сарадник Географског института „Јован Цвијић“ САНУ, проф. др Никола Димитров, редовни професор Факултета за туризам и пословну логистику, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија, и проф. др Билјана Петревска, ванредни професор Факултета за туризам и пословну логистику, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија, у раду *Туристичка валоризација традиционалних руралних целина: ризици и моћности у Србији и Македонији* баве се питањима општеприсутног проблема непоштовања, слабе заштите и уништавања традиционалне сеоске архитектуре као последице креирања атрактивне туристичке понуде ру-

ралних простора, у којима долази до неизбежне промене у смислу адаптације и комодификације традиционалних начина живота.

У раду Ане Радованац, конзерватора Републичког завода за заштиту споменика културе – Београд, *Могућности јавно-приватног партнерства као модел заштите културног наслеђа* испитује се примена модела јавно-приватног партнерства на заштити угроженог културног наслеђа кроз примере војвођанских двораца из осамнаестог и деветнаестог века.

Рад *Управљање културним наслеђем као додација урбаном развоју и инклузији младих – пример Смедерева, Србија*, Милице Ђурђевић, из *Strawberry energy*, и др Ратке Чолић, доцента Архитектонског факултета Универзитета у Београду, приказује резултате истраживачког пројекта у оквиру програма *Интегрални урбанизам* на Архитектонском факултету у Београду, чија је основна проблематика управљање заштитом културног наслеђа и могућност његове примене и прилагођавања савременим потребама урбаног развоја.

Ауторски радови приказани на *X конференцији*, посвећеној ризицима и перспективама културног наслеђа, крећу се између друштвене теорије која се огледа у идентификацији ризика кроз културолошке и друштвене детерминанте и емпиријске праксе, која превазилажење ризика проширује на аспекте мултидисциплинарности. Велики број пријављених радова из региона, од којих је 19 објављено у зборнику конференције, потврђује актуелност теме, проблематизоване с различитих аспеката заштите културних добара. Тема конференције је подстакла дискусију и размену знања, идентификацијом ризика и евентуалних последица, али је дала и одређене смернице за њихово превазилажење.

Раде Д. Мрљеш,

архитекта, докторанд

Завод за заштиту споменика културе

града Београда

r.mrljes@gmail.com